

Zeeburg niet langer negeren

De Joodse begraafplaats Zeeburg in Amsterdam-Oost is de grootste van Nederland. Ook is het een van de meest verwaarloosde, maar dat gaat veranderen.

SIMCHA TAS

Zeeburg was voornamelijk bestemd voor Joden die een graf op Muiderberg niet konden betalen

De Stichting Eerherstel Begraafplaats Zeeburg is eind 2008 opgericht door enkele particuliere initiatiefnemers, waaronder Marcel Mock en David Serphos. Deze leden van de Joodse gemeente Amsterdam konden het niet langer aanzien dat de grootste Joodse begraafplaats van Nederland en zelfs een van de grootste van West-Europa er zo verwaarloosd bij ligt.

De oudste, houten *matseivot* (grafstenen) zijn al compleet vergaan en de overgebleven stenen zijn grotendeels weggezaakt in de drassige grond van Zeeburg in Amsterdam-Oost. De namen van de overledenen zijn veelal weggevaagd en haast niet meer leesbaar. De paden, die überhaupt niet meer te zien zijn, zijn onbegaanbaar. Er prijkt graffiti op de omheinende muren en de natuur woekert over en om de graven heen.

Eigenlijk is de begraafplaats een vergeten stuk van de Joodse geschiedenis geworden. Gelegen naast het Flevopark, is het inmiddels een uniek natuurgebied. Met bijzondere vogels, vlinders en zelfs ringslangen. Onthutsend om te moeten constateren dat de *matseivot* slechts details lijken te zijn in dit overigens prachtige landschap.

Op sommige stenen zijn de namen gelukkig nog wel leesbaar. En dat brengt het besef met zich mee dat er daaronder wel een méns ligt. Het pijnlijke hiervan is dat het van oudsher een begraafplaats was voor arme Joden. Van deze families heeft slechts een klein deel de Tweede Wereldoorlog overleefd, dus veel familieleden van de overledenen zijn er simpelweg niet meer om de graven te verzorgen en mooi te houden.

Er is weinig bekend over de begraafplaats, terwijl de historische achtergrond toch de moeite waard is. De begraafplaats Zeeburg werd in 1714 door de Hoogduitse gemeente in gebruik genomen. Voornamelijk omdat de Joodse begraafplaats Muiderberg die uit 1642 stamt, niet genoeg ruimte bood. De Joodse bevolking groeide destijds namelijk door immigratie en het hoge geboortecijfer.

Aan de andere kant was de kindersterfte behoorlijk hoog. Een aanzienlijk deel van de begraafplaats was dan ook speciaal bedoeld voor deze overleden kinderen. Zeeburg was voornamelijk bestemd voor Joden die een graf op Muiderberg niet konden betalen. Ook werden er mensen begraven die op een feestdag of vrijdag gestorven waren.

Het kostte veel tijd om overledenen helemaal naar Muiderberg te vervoeren, want dat gebeurde met paard en wagen of met de trekschuit. Om te voorkomen dat het al sabbat was voordat de persoon begraven kon worden, werd er gekozen voor de dichtbij gelegen locatie.

Tussen 1714 en 1942 werden hier circa 100.000 mensen begraven, maar dat is een zeer ruwe schatting, er worden ook aantallen van 200.000 en 300.000 genoemd. De waarheid is dat de Joodse gemeente Amsterdam gewoon niet precies weet hoeveel mensen er liggen, ook omdat de begraafplaats na de Tweede Wereldoorlog in vergetelheid raakte. Een gedeelte van de begraafplaats werd in 1956 voor de aanleg van de Flevoweg door

FOTO'S: TIM NORDEN

de gemeente Amsterdam onteigend. De overledenen van dat gedeelte werden toen een voor een onder rabbinaal toezicht naar de dichtstbijzijnde begraafplaats Diemen overgebracht. Dat was een bijzonder tijdrovende en ingrijpende klus, maar het was uiteraard van belang dat het op deze secure manier zou gebeuren. Dit betrof echter een relatief klein gedeelte van 2 hectare. Tegenwoordig beslaat de begraafplaats nog 8 hectare. Voor de beeldvorming: dat is zestien voetbalvelden.

Het NIW kreeg deze week een unieke kans om de begraafplaats te bezichtigen, omdat er op 11 mei een informatiebijeenkomst in het JCC in Amstelveen wordt georganiseerd. Er wordt namelijk een deel van de begraafplaats toegankelijk gemaakt voor publiek, althans dat is het plan. Een deel van de graven wordt opgeknapt, schoongemaakt en eventueel gerestaureerd. Er komt weer een pad, zodat mensen er kunnen wandelen.

Het Amsterdamse stadsdeel Oost is heel enthousiast en steunt het initiatief, maar desondanks is er tot op heden nog geen concrete subsidie toegezegd. Ook de NIHS, de eigenaar van de begraafplaats, ondersteunt het initiatief. Niet alleen wordt de begraafplaats in de directe toekomst weer onderhouden, er komt ook een educatieproject voor de kinderen uit de buurt. De begraafplaats ligt namelijk in de Indische Buurt in Amsterdam, waar veel mensen van allochtone afkomst wonen. Het stadsdeel ziet met name potentie in het koppelen van de begraafplaats aan de historische kennis van de buurtkinderen. Ook zien ze graag dat de begraafplaats in het curriculum van het lesprogramma voor nieuwe Nederlanders komt. Want ook in Amsterdam-Oost woonden vroeger veel Joden en dat mag door de huidige bewoners niet vergeten worden.

Vandalisme en desinteresse is uiteraard van alle tijden, zo is er beeldmateriaal uit de jaren vijftig met daarop voetballende jongtjes die grafstenen als doel gebruikten.

Het is niet voor het eerst dat er een poging wordt gedaan om de begraafplaats op te knappen. Eerder zijn ook al pogingen gedaan. Bijvoorbeeld in 1982, naar aanleiding van het volgende stukje van Boudewijn Büch in het Parool. „(...) Het is warm als ik door het hoge gras loop. Overal liggen mensen, soms op oude zerken, de zon te aanbidden. Er wordt

te onderhouden. Het plan dat er nu ligt is voorzichtig maar realistisch. Slechts een klein gedeelte wordt opgeknapt, want alleen dat is al kostbaar. De allereerste opknafase gaat minstens 50.000 euro kosten. Toch is het noodzakelijk dat er wat gebeurt, want deze bijzondere begraafplaats mag niet langer genegeerd worden. ■

zelden of nooit gemaaid op Zeeburg; het zou ook nauwelijks kunnen want de maaimachine of zeis zou stukslaan op de duizenden stenen en steenbrokken die overal in het gras – op moerassige plekken zelfs in het riet – liggen.”

Helaas is het tot op heden door geldgebrek niet gelukt om de begraafplaats structureel

Giften op naam van Stichting Eerherstel Joodse Begraafplaats Zeeburg zijn zeer welkom: rek.nr. 402570022, ABN-AMRO. Informatieavond: dinsdag 11 mei, 20.00 uur JCC, Amsterdam-Buitenveldert.